

Редактори:
НИКОЛА НИКИТОВЪ и ТЕОДОСИЙ АНАСТАСОВЪ

0-6
21176

Издателство „НОВО УЧИЛИЩЕ“ — София.

Одобрена от Министерството на народното просвѣщение съ окржж.
№ 2434—23 отъ 16. VIII 1937 год. и одобрена и препоржчана отъ Военно
министерство — отъ Щаба на войската и наредба № 8 п. 2
отъ 30. VIII. 1937 година за войсковитѣ библиотеки и чинове.

2 БИБЛИОТЕКА 18
ИЗГЯРСКИ ЦАРЪ
— ЖИВОТОПИСНИ РАЗКАЗИ —

В.А.9376

ПАНЧО МИХАЙЛОВЪ

РЪ СВЕТОСЛАВЪ ТЕРТЕРЪ

БИБЛИОТЕКА „БЪЛГАРСКИ ЦАРЕ

Съдържа следните № №

Отъ първото българско царство :

1. Ханъ Кубратъ. Отъ Никола Никитовъ.
2. Ханъ Исперихъ. Отъ Никола Никитовъ.
3. Ханъ Тервелъ. Отъ Никола Никитовъ.
4. Ханъ Телеригъ. Отъ Ботьо Савовъ.
5. Ханъ Кардамъ. Отъ Ботьо Савовъ.
6. Ханъ Крумъ. Отъ Никола Никитовъ.
7. Ханъ Омортагъ. Отъ Никола Никитовъ.
8. Ханъ Пресиянъ. Отъ Христо Миндовъ.
9. Князь Борисъ-Михаилъ Отъ Никола Никитовъ
10. Царь Симеонъ. Отъ Цвѣтанъ Минковъ.
11. Царь Петъръ. Отъ Цвѣтанъ Минковъ.
12. Царь Самуилъ. Отъ Теодосий Анастасовъ,

Отъ второто българско царство :

13. Царе Асенъ и Петъръ. Отъ Христо Миндовъ.
14. Царь Калоянъ. Отъ Теодосий Анастасовъ.
15. Царь Иванъ Асенъ II. Отъ Фани Попова-Мутафова
16. Царь Константинъ Асенъ Тихъ. Отъ проф. Емануилъ п. Димитровъ.
17. Царь Ивайло. Отъ Стефанъ Мокревъ.
18. Царь Светославъ Тертеръ. Отъ Панчо Михайловъ
19. Царь Михаилъ Шишманъ. Отъ Теод. Анастасовъ
20. Царь Иванъ Александъръ. Отъ Теод. Анастасовъ
21. Царь Иванъ Шишманъ. Отъ Конст. Н. Петкановъ
22. Царь Иванъ Срацимиръ. Отъ Конст. Н. Петкановъ

Всѣка книжка е отъ 32 стр. и струва 3 лева

На книжари и настоятели 30% отстъпъ.

БИБЛИОТЕКА „БЪЛГАРСКИ ЦАРЕ“

№ 18 животописни разкази № 18

ПАНЧО МИХАЙЛОВЪ

ЦАРЬ СВЕТОСЛАВЪ ТЕРТЕРЪ

ВТОРО ИЗДАНИЕ

СОФИЯ

ИЗДАТЕЛСТВО „НОВО УЧИЛИЩЕ“

1942

Царь Тодоръ Светославъ Тертеръ

Въ 1284 лѣто Тодоръ Светославъ заедно съ майка си се завърна отъ Никея, кждето прекара нѣколко години като заложникъ на гърцитѣ.

Бѣше пролѣтъ. Търновградъ се кжпѣше въ тучна зеленина. По бѣлитѣ клонки на разцвѣналитѣ дървета жужеха пчели, подухваше вѣтръ и хиляди цвѣтове като дъждъ политаха надолу къмъ мжтнитѣ води на Янтра.

Презъ това време престолниятъ градъ бѣше най-хубавъ. Всичко наоколо говорѣше за новъ животъ и благодатна любовъ. Царевецъ блѣстѣше съ своитѣ палати, а Трапезица — съ черквитѣ и параклиситѣ, населявани само отъ монаси. Камбанитѣ биеха и молитвениятъ димъ на тамяна се издигаше къмъ небесата.

Светославъ, опияненъ отъ радостта на този слънчевъ день, се разхождаше по главната улица, послана съ едри камъни. Спираше се на всѣка крачка и разглеждаше съ очитѣ на невръстно дете всѣка промѣна, станала въ негово отсъствие. Бѣха изникнали нови квартали, кждето генуезкитѣ търговци предлагаха коприна и килими, докарани отъ далечни страни.

Като достигна до края на улицата, срещна го приятельтъ му отъ детинство Венелинъ.

Прегърнаха се сърдечно и уловени за ръце се изглеждаха отъ ботушките до главата. Очите имъ искрѣха отъ радостъ.

— Е, казвай, кога се завърна? — нетърпеливо го попита Венелинъ.

— Преди два дни...

— А защо не съмъ те видѣлъ?

— Бѣхъ много уморенъ отъ пътя и не излизахъ... Пъкъ и това унижително заложничество уби всѣко желание въ душата ми... И то само за да угоди баща ми на Иванъ-Асена III... Колко плака майка ми...

— Нали и тя замина съ тебе?

— Именно, затова постоянно тѣжеше... въ чужда срѣда, далече отъ родината, отъ близки... Ахъ, приятелю, който не е билъ въ заложничество, нищо не знае. Така намразихъ гърците...

— Да ти кажа, пъкъ и тука нищо добро не се случи. Отъ една страна раздори въ двора. постоянния страхъ да бѣде сваленъ царьтъ и отъ друга — татаритѣ, тия мръсни кучета, нападатъ градове. села...

— Не забравяй, че сме въ роднински връзки съ тѣхъ.

— Зная... толкова по зле за насъ... Защо ли пъкъ пожертваха сестра ти, като я дадоха за жена на ханския синъ Чака?

— Татко отъ малодушие го направи...

— Сега боляритѣ сж на страната на Византия... всѣки се надпреварва да вземе жена отъ тамъ...

Отъ Василъ Анастасовъ

ЦАРЬ ТОДОРЪ СВЕТОСЛАВЪ ТЕРТЕРЪ

— Чакай, после ще ми разправишъ всичко, — и Светославъ задърпа приятеля си за лакътя.

Спрѣха се.

Отъ една странична улица право къмъ тѣхъ идѣха единъ старецъ малко прегърбенъ, съ посребрѣли коси и много бръчки по лицето си, подкрепянъ отъ чудно хубава черноока млада девойка. Тя стѣпѣше бавно, но силата и красотата на младото и кръшно тѣло се чувствуваше. По облѣклото имъ личеше, че сж богати. Светославъ ги виждаше за пръвъ пѣтъ и за това нетърпеливо запита:

— Тия чужденци ли сж?

— За Ефросина ли питашъ?

— Какво сладко име!... Тя сякашъ е слѣзнала отъ небето. А този старецъ баща ѝ ли е?

— Имашъ право... на неговитѣ години само за добрини го бива... да прибере подъ крилото си нѣкое изоставено пиле...

— Не се шегувай, приятелю, а кажи ми по-скоро истината...

— Истината!... тя е доста дълга. Трѣбва много време... до тогава ще отлѣти хубавицата.

— Нищо, говори... какво се бавишъ! — извънъ себе си извика Светославъ.

Въ това време старецътъ и девойката ги наближиха.

Светославъ се задъхна. Струваше му се, че самото слънце е слѣзнало и се разхожда по земята.

И девойката го забеляза. Остана изненадана отъ хубостъта и мъжествения видъ на княза.

— Кой ли ще е този момъкъ, татко? — низко запита тя стареца.

— Нѣкакъвъ пратеникъ отъ Цариградъ трѣбва да е... облѣклото го издава, че е благородникъ и отъ голѣмъ родъ...

Като отминаха, тя не се удържа. Извърна глава и изгледа още веднажъ момъка.

— Говори или ще те набия най-после, — пакъ задърпа Светославъ другаря си.

Венелинъ се изсмѣ — нали бѣше нѣмъ свидетел на това, което се разигра предъ очитѣ му.

— Не се гнѣви... Трѣбва да ликувашъ... Девойката за дълго спрѣ очитѣ си на тебе... А това много значи... До сега мнозина отъ боляритѣ сж я искали, дори отъ Цариградъ пристигаха сватове, но тя все имъ отвърщаше съ отказъ.

— Но азъ не зная коя е тя — българка или... отвъдъ Дунава е дошла?

— Татарка е отъ Кримъ. Била е и въ двореца на Ногая, чиято жена я кръстила на своето име Ефросиния.

— Благословено име!

— Като дете сж я наричали Енкона... баща ѝ билъ богатъ търговецъ въ Кримъ. Но на-скоро умира и това дете останало сираче...

— Сираче ли?

— Не ме прекъсвай!... Този старецъ е неинъ чичо, Пантолеонъ... богатъ търговецъ. Оста-

налъ самъ въ живота си и за да не умрѣ съ отворени очи — прибралъ при себе си Ефросина... Тя вече е усиновена отъ него и това бедно дете, както виждашъ е съ богата зестра.

— Зестра? Какво ми важи нейната зестра!.. Пари и стока има нейниятъ чичо, а нейното богатство е въ самата нея — въ очитѣ ѝ, въ добротворната усмивка, въ душата ѝ... Вижъ, приятелю, какъ пристѣпва леко. Тя е родена за царица... И Богъ ми е свидетель, тя ще стане единъ день царица.

Девојката се извърна още веднажъ, стрелна го съ очи и двамата завиха надолу къмъ рѣката. Нѣкжде на тамъ живѣеха тѣ.

Вечеръта Светославъ не спа. Все отпреде му изпъкваха хубавитѣ черни очи на Ефросина. Гледатъ го нѣкакъ си странно, очудено и сякашъ за нѣщо молятъ... Той знаеше за какво — сърдцето му го подсказваше. Но не смѣеше да го признае на самия себе си.

Дълго обмисляше какво да прави. Да я поиска ли за жена? И дали ще се съгласи тя, такава царствено хубава и величава; особено ако узнае, че неговитѣ имоти сж разграбени, докато бѣше въ Никея.

Сега му оставаше само една кжца, запазена отъ неговия сродникъ, болярина Дамянъ.

И веднага реши да го изпрати въ кжщата на Пантолеоне. Той е старъ и почитанъ въ Търново — не ще така лесно да му откажатъ.

На другия день Светославъ го натовари съ тази колкото важна, и толкова опасна мисия. Дамянъ поклати отчаяно глава:

— Кой знае дали ще успѣя!

— Защо пъкъ предварително решавашъ?

— Виждамъ, по-скоро можешъ Цариградъ да завоювашъ, отколкото сърдцето на това гордо и богато момиче...

— Ти употреби всичкото си красноречие.

— После какъвъ срамъ ще бжде за тебе и цѣлия ни царски родъ...

— Нищо!... Крепостъта се превзема и тогава, когато най-малко се надѣвашъ... Хайде, безъ добра вестъ не се връщай. Сбогомъ! — и Светославъ синовно го прегърна.

Дамянъ почука на тежката окована съ желязо врата на богатия търговецъ. Двама слуги му отвориха.

Пантолеонъ го посрещна радушно:

— Седни, стари приятелю, — предложи му той възглавница, — и кажи какви новини ми носишъ... Ако сж лоши, да умратъ заедно съ враговетѣ ни, ако сж добри, да разцѣвнатъ ведно съ тая пролѣтъ...

— Ще разцѣвнатъ, струва ми се, съ тая пролѣтъ... понеже за младитѣ се отнася... Знаешъ, всѣки съ грижитѣ си... се занимава. Така и моятъ Светославъ, князътъ, синътъ на Тертеръ I, харесалъ твоята дъщеря Ефросина... Той бѣше като заложникъ въ Никея и токущо се завърна. Срещналъ я, много му харе-

сала. Иди, казва ми, и безъ добра вестъ, не се връщай... Луди млади — какво да ги правишъ, презъ цѣлата нощъ не е спалъ. И сега ме изпрати да искамъ ржката ѝ.

Пантолеоне отпусна глава — замисли се. Не е така лесно, като плодъ да откъснешъ детето си и го дадешъ въ чужди ржце.

— Както виждамъ, че се колебаешъ, — подзе наново Дамянъ.

— Да ти кажа ли... и тя има своята дума.

— Разбира се, но все пакъ бащата по е уменъ и предвидливъ...

— Така е. Но по-добре ще е да я попитамъ

И Пантолеоне изчезна за малко. Той повика дъщеря си и заговори съ нея.

— Ахъ, татко, щомъ и ти го харесвашъ, нищо не ни остава, освенъ да го изпратиме...

— Добре, добре, дъще, зная отговора ти.

И вратата се отвори. Лицето на Пантолеоне сияеше. Поизкашля се и кротко изрече:

— Мисълта ни съ дъщеря ми е била еднаква... въ добъръ часъ си тръгналъ. Иди си съ здраве и кажи на княза, че е добре дошелъ въ моя домъ и че може да разчита на мене. Поздрави го и отъ името на Ефросина.

Следъ като излѣзе Дамянъ, Ефросина плесна съ ржце, подскочи като сърна пѣргаво на пржсти, прегърна стареца и лудо го зацѣлува

— Татко, щастлива съмъ...

— Е, остави малко нѣжности и за него.

Девојката се умири.

Свадбата се извърши сжщата недѣля въ черквата Св. 40 мжченици при стечението на много народъ Пантолеоне не жалѣше пари. Нали му бѣше едничко дете.

На следната година 1285 — една мрачна и тежка година за България — татарскитѣ орди подъ покровителството на стария ханъ Ногай, нахлуха едновременно въ Маджарско и България.

Жадни за кръвъ, тѣ влизаха въ всѣка кжща, избиваха мжжетѣ, плякосваха добитѣка и скжпоценноститѣ, а женитѣ отвличаха съ себе си за проданъ. После подпалваха запустѣлитѣ кжщи, купитѣ сѣно и останалитѣ въ развалинитѣ немощни старци.

Набързо и при слаба съпротива преминаха тѣ Балкана и въ разстояние на цѣли шестъ години опустошаваха надлѣжъ и ширъ Тракия и Македония.

Писна мало и голѣмо. Всѣки день бежанци напускаха селата и съ коли и невръстни деца хващаха по планинитѣ.

Но крайната цель на татаритѣ бѣше престолния богатъ градъ Търново. Той представляваше естествена крепостъ съ рѣката, полуостровитѣ и отвеснитѣ скали, които го заобикаляха. А многобройнитѣ му дворци, църкви и параклиси, защитени отъ кулитѣ, бѣха непревземаеми. Затова и татаритѣ насочиха всичкитѣ си сили натамъ. Тежко и бавно се движеха тѣ. Въ Търново тре-

перѣха. Непрестанно конници съобщаваха за звѣрствата и опустошенията, които извършиха по пътя си. Какво да се прави?

За да спаси главата си, безволниятъ и малодушенъ царь Георги Тертеръ I презъ една тъмна нощъ напустна града презъ северната врата и придруженъ само отъ двама конника избѣга въ Тракия. Дълго се кри той въ околноститѣ на Одринъ, като прашаше конникъ въ Цариградъ за помощъ. Обещаваха земи, подаръци, само и само да спаси короната си.

Най-после Андроникъ му отвърна съ пратеникъ, че ще му даде войска, която самъ да предвожда. Това бѣше единъ капанъ за малодушния царь. Но това бѣше едничкото му спасение и за това веднага потегли за Цариградъ.

Андроникъ не мислѣше и да изпълни обещанието си, защото се страхуваше, че съ помощта, която ще укаже на българитѣ, ще си навлѣче омразата на Ногай. И тогава тежко му. Тия кръвожадни орди, ще разбиятъ и него.

За да имъ угоди, заповѣда още при стениѣ да заловятъ нещастния царь и го вържатъ. Така и направиха войницитѣ.

Доложиха на Андроникъ за стореното.

— Какво, изпратете го на заточение...

Така Търново остана безъ вождъ и безъ подкрепата на Византия. Какво можеше да направи малкото войска, която оставаше въ града? И безъ бой падна въ ржцетѣ на татаритѣ...

Сърбитѣ, за да използватъ разклатеното положение на България, нападнаха Браничевската областъ и Видинъ. Ногай не се стресна отъ това. Напротивъ, помисли, че съ това си нападение оспорватъ неговата властъ надъ тая страна и веднага изпрати своята многобройна конница, състояща се отъ татари, кумани, алани и руси.

Като наближи безстрашната конница границитѣ на Сърбия, кралъ Милутинъ побърза да сключи миръ съ татарския ханъ, като съ пратеницитѣ му изпрати богати подаръци и обещанието — никога да не напада българската земя. За урѣрение му даде като заложници сина си Стефанъ и нѣколко видни боляри.

По това време отъ Южна Русия идѣха лоши новини. Ханътъ на Златната орда, Токтай, на когото помогна да се качи на ханския престолъ самъ Ногай, сега въ отсъствието му е ограбилъ най-богатитѣ селища. Стариятъ ханъ Ногай, като чу това, позеленѣ отъ злоба. Той бѣ жаденъ за мѣстъ. И лицето му се изкриви при представата на много паднали глави. Ще го познаятъ тѣ него — непобедимия Ногай.

За това и той остави на българския престолъ хато царь-данникъ болярина Смилецъ, а за главнокомандуващъ войскитѣ — покръстения татаринъ Азатинъ-бегъ. Тѣ бѣха достатъчна гаранция, за да държатъ въ подчинение народа.

И ханъ Ногай съ частъ отъ ордитѣ си потегли назадъ къмъ Русия, за да усмири разбунтувалия се ханъ Токтая.

Ханътъ на Златната одра, подготвенъ добре, посрещна уморенитѣ отъ дълги боеве орди на Ногай и въ 1299 г. ги разби.

Самъ Ногай въ това сражение бѣше тежко раненъ въ гърдитѣ. Той отстъпваше къмъ Одеса. Но постепенно силитѣ го напускаха. Виждаше се, че скоро ще умрѣ. Той повика Чака при себе си, сложи бледата разтреперана ржка на главата му, помилва го и рече:

— Сине, отмъсти за баща си, — и безстрашниятъ кръвожаденъ ханъ склопи очи завинаги.

Синъ му Чака остана въ окаяно положение, безъ войска, срѣдства и пари. Какво да прави? На кжде да върви? И на края — помисли за България. Нали по женска линия той е законниятъ наследникъ на престола?

Събра частъ отъ разбититѣ орди на баща си, обеща на голѣмцитѣ служби, богатства и тръгнаха за Балкана.

Конници донесоха вестъта за бързото настъпване на ордитѣ на Чака. Търново започна пакъ да се безпокои; страхътъ отъ татарскитѣ нашествия наново израстна и заброди изъ тѣснитѣ и стрѣмни улици на престолния градъ. Всички знаеха жестокоститѣ имъ и затова мнозина отъ боляритѣ бѣха на мнение доброволно да предадатъ града.

Все по-зле и по-зле отиваше страната; презъ една нощъ заложникътъ князь Стефанъ Милути-

новиятъ синъ, сполучи да избѣга. Съ това Смилецъ се почувствува застрашенъ и отъ къмъ Сърбия. За да избѣгне удара имъ, побърза да ожени княза за дъщеря си Тодора.

Но страхътъ отъ нашетствието на татаритѣ не изчезна. Смилецъ бѣше безпомощенъ. Той събра боляритѣ на съветъ, на който присъствуваше и партиархъ Йоакимъ.

Смилецъ седѣше на трона, подпрѣлъ глава съ ржка, замисленъ, тжженъ. Короната му блѣстѣше отъ скъпоценни камъни. Мантията му свободно и на дипли се спущаше надолу чакъ до земята. Но сега не му бѣше до накити и богатство. Какво можеше да се направи, когато държавата е разпокжсана и разполага съ малко сили? Да се иска чужда помощ?

А знаеше, че тая чужда помошь винаги се заплащаше скъпо. Повечето отъ боляритѣ не бѣха на негова страна. Особено Светославъ, който всѣки моментъ издебваше, за да вземе трона, така безславно напустнатъ отъ баща му.

Смилецъ унило дигна глава и даде думата на патриарха. Йоакимъ съ единъ мощенъ гласъ, който дълго ехтѣше по кржгообразния сводъ на залата, проговори:

— Като най-старъ, ще трѣбва пръвъ да разпрѣсна мъглата, надвиснала надъ България... Да си признаемъ, ние сме слаби, а Чака е силенъ, свирепъ, безсърдеченъ... той е наследилъ буйната кръвъ на баща си... При това, неговата жена е българка... Не може да не го

блaзни Търново, съ многобройнитѣ палати, богатството въ злато и скъпоценности и накрая доброто разположение на града... Не вѣрвамъ да има въ свѣта градъ толкова хубавъ и притова непристѣпенъ... На кжсо ще кажа, бързо да се поиска помощъ отъ Андроникъ... И други пжтъ сж ни оказвали гърцитѣ такава...

Севастократоръ Радославъ, който бѣше съ три години по-младъ отъ Смилеца, го подкрепи:

— И азъ мисля, братко, че Андроникъ не ще ни откаже това добро. Въ писмото ще споменемъ, че и неговата глава е застрашена... Веднажъ господари на Търново и околността му, чернитѣ орди ще обърнатъ очитѣ си кръвожадни къмъ Цариградъ... Тежко имъ! Тогава победоносното нашествие на татаритѣ по-мжчно ще се спре. Ще бждатъ съ удвоени сили.

Събранието се оживи; боляритѣ спорѣха помежду си. Общо мнението бѣ, да се отхвърли помощта на Андроникъ.

— Тогава какво да правимъ? — безпомощенъ запита Смилецъ.

Войсилъ, най-малкиятъ братъ на Смилеца, се обади.

— Чужда помощъ не ни трѣбва, всички сж идвали съ известна користъ. Даромъ никой нищо днесъ не дава. Ще отхвърлимъ една тирания, тая на татаритѣ, ще си навлѣчемъ друга — на гърцитѣ. Не е ли по-добре да я потърсимъ измежду ни. Нека се опитаме сами да ги

сразимъ... Една победа надъ татаритѣ ще ни отърве веднажъ за винаги отъ тѣхъ.

— А войска, пари? — запита Годеславъ.

— Пари, ще ги намѣримъ... Ето Светославъ Тертеровиятъ синъ, се ожени за богата, въ такъвъ моментъ не ще ни откаже помощта си...

Смилецъ трепна, кръвта изчезна отъ лицето му; защото си представи на трона младия князъ. И безъ това той се ползуваше съ добро име между народа. Ако вземе надмощие и съ паритѣ си, то неговата, на Смилеца е свършена.

И той тежко съ единъ гласъ на явно отчаяние проговори:

— Не разчитайте на Светослава, едно, че е роднина на Чака и не ще тръгне срещу зетя си и друго, той е захласнатъ въ младата си жена до толкова, че не го интересува, сждбата на страната ни.

— Или не го интересува, — го прекжсна Йоакимъ, — или пъкъ се приструва. Само азъ зная, каква потайна душа има...

— Нали въ Никея, при гърцитѣ се възпита! — добави Войсилъ.

— А трѣбва да признаемъ, че народътъ го обича и въ такива дни, като днешнитѣ, очаква той спасение да му даде, — каза Годеславъ.

— За това ли баща му по най-сраменъ начинъ избѣга и остави управлението въ чужди ржце, — продължи патриархътъ. — Отъ Светослава не очаквайте спасение. Повтарямъ, да повикаме Андроникъ.

— Съ гърци нѣма да спасимъ Търново, — го прекъсна Смилецъ.

— Тогава бийте се сами съ голи ржце...

— А трѣбва да се намѣри изходъ, — предложи Войсилъ.

— Изходъ ще намѣря, — отвърна Смилецъ, — и безъ чужда помощъ. Оставете на мене. Ще гледамъ безъ кръвъ да се запази Търново. Отъ изказанитѣ мнения разбрахъ, какво целите. И ще го направя. Съ Чака самъ ще говоря И баща му така съ жестокости дойде, а после отстъпи. Синътъ да не е по-уменъ отъ бащата. Идете си съ миромъ! — и Смилецъ пръвъ стана. въ знакъ, че събранието е вдигнато.

И боляритѣ по двама — трима се разотидоха.

Една тъмна вечеръ се почука силно на вратата на Светославовата кѣща.

Светославъ, следъ като узна, че е Дамянъ, отвори. Стариятъ боляринъ бѣше цѣлъ потъналъ въ прахъ. Дишаше тежко.

— Какво те носи? — запита Светославъ като видя разтревоженото му лице.

— Бѣгай, още тая нощъ напустни Търново. Смилецъ ти готви засада... донесли му, че си се готвѣлъ да заемешъ трона.

— Нѣма да мърдамъ оттука... дотегна ми въ Никея... Ще се боря...

— До като успѣешъ, ще те убиятъ...

— Не ме е страхъ... Каквото ще да става.

— Ти често си непредпазливъ, сине мой. Вършишъ нѣща, които слагатъ живота ти надъ пропастъ. И после съжалявашъ. Една избѣгната опасностъ ще ти донесе по-бързо по-голямъ успѣхъ... Хайде, да не губимъ времето си въ праздни думи... Въ името на българския тронъ напустни страната.

— А какво ще помисли жена ми?

— Ще я придумашъ, кажи ѝ, че съ тайна мисия отивашъ при зетя си Чака.

— Ще ми повѣрва ли? И то още тая вечеръ!

— Защо да не ти повѣрва...? Хайде, докато се сбогувашъ съ нея, заповѣдай да оседлаятъ два коня... Ще те придружа до Дунава...

Това изненада Ефросина. Отначало, като отвори очитѣ си, помисли, че е сънъ. Светославъ ѝ се нѣжно усмихна.

— Тръгвамъ.

— На пѣтъ ли? — чакъ тогава тя забеляза, че е съ препасанъ мечъ, ботуши и шапка.

— Не се бой, Ефросина, заминавамъ при татаритѣ по работа... И скоро ще се върна.

— Ахъ, нѣщо страшно се готви и го криешъ.

— Какво ще крия... Не ми ли вѣрвашъ?

И той я прегърна, помилва дългитѣ меки коси, цѣлуна чистото детско чело и — спрѣ.

Видѣ, че кроткитѣ очи на младата жена се овлажняха.

— Потрай, ще се върна съ корона...

— А Смилецъ?

Въ това време Дамянъ се показва на вратата.

— Хайде, да не губимъ време, че скоро ще съмне. Забележатъ ли ни, ще изпратятъ потера.

И сжщата нощъ двама конници напустнаха Търново на пътъ за лагера на татаритѣ.

Чака прие съ радостъ Тодоръ Светослава. Той знаеше че му носи новини. Двамата се прибраха въ шатрата му и нѣщо дълго говориха.

Като излѣзоха следъ единъ часъ, лицата имъ сияеха. Чака съ едно вътрешно задоволство подрѣпваше рѣдкитѣ си мустаци. Медно жълтото му лице се изопна. Нали вече знаеше силитѣ и разположението на неприятеля? И още, че Сърбия се отказва да даде помощъ на Смилецъ.

— А сестра ми, какъ е? — попита князътъ

— Тжгува за родината си.

— Такава си бѣше още отъ дете.

— Потрай, ѝ казвамъ, ще превзема Търново и ще те направя царица на българитѣ...

— Тя за голѣмство не ламти...

— Нищо... жена е, ще се зарадва, когато сложи короната... Да вървимъ...

Двамата тръгнаха къмъ близкото село, кждето се помѣщаваше харемътъ на Чака. Тукъ-тамъ по оградитѣ на колове бѣха набучени човѣшки глави

— Виждашъ ли ги? — сочеше къмъ тѣхъ Чака, — довечера въ честь на твоето пристигане ще ги запалимъ да ни свѣтятъ. А следъ нѣколко дни ще съберемъ други, много, — и той дигна чашата въ честь на дошлия скжпъ гостъ.

При тия думи Светославъ се намръщи. Неприятно му стана, че ще паднатъ християнски глави. И неволно си помисли: — Последната ще видимъ на кого ще бжде.

Бавно се спускаше топлата лѣтна нощъ и огньоветѣ засвѣткаха. Около тѣхъ заудряха тжпани и веселието до кжсно не стихваше. Чака пируваше съ голѣмцитѣ. Нали богата плячка ги очакваше въ Търново?

Когато налѣгаха татаритѣ да спятъ, Светославъ се промъкна при сестра си.

Той ѝ разказа набързо за бѣгството си презъ нощта и причинитѣ за идването му тукъ при татаритѣ.

Ще подпомогна на Чака да влѣзе въ Търново, така ще отмъстя на Смилецъ... — После по-лесно ще взема короната...

Сърдцето на сестра му се сви отъ болка. Тя не знаеше, кое да предпочете: радваше се на успѣхитѣ на брата си, които неминуемо водѣха Тертеровци отново къмъ властта, а сжщевременно се страхуваше за участъта на мжжа си Чака.

— Азъ трѣбва да помисля и за него, нали ми е мжжъ...

— Мжжъ! Но родината стои по-горе отъ него. Не забравяй славата на Тертеровци. Сега само ти знаешъ тайната на моето идване тука въ лагера на татаритѣ.

— Ахъ, да видя още веднажъ Търново, улицитѣ, Трапезица, Янтра, моитѣ приятелки...

Светославъ се сбогува съ сестра си и тръгна къмъ своя шатъръ. Тукъ-тамъ огньоветъ догаряха, глъчката и веселието се бѣха прекратили.

Само часовитъ съ високи рунтави калпаци и копия въ ржце се взираха въ мрачината.

Но Светославъ не заспа. Мисълта му летѣше далече назадъ къмъ Царевецъ, Трапезица и тихитъ води на Янтра. Скржбта по родината на сестра му облада и него. Още повече, че го очакваше любящото сърдце на Ефросина.

Събудиха го свирнитъ на рогове. Тамъ зиритъ се дигаха и приготвяха за походъ. Дълга външница отъ коне и коли се проточи по прашния пътъ.

Смилецъ, подплашенъ отъ ордитъ на Чака. една нощъ тайно напустна града и потърси помощъ отъ Византия. Боляритъ, за да се спасятъ отъ разорение решиха да го предадатъ безъ бой. И съ дарове посрещнаха новия владѣтель.

На бѣлъ конъ, заобиколенъ отъ свойтъ близки, Чака тържественно премина по Царевъ-друмъ.

— Е, — обърна се той къмъ жена си, — премина ли ти скржбта? — И плесна съ ржце. Явиха се слугитъ. — Азатинъ-бегъ да дойде.

И тутакси презъ тѣсната врата се промъкна военачалникътъ, пълненъ, съ голѣми мустаци и свирепи, като на хищникъ, очи. Не малко глави бѣха паднали подъ ударитъ на неговия мечъ. Съ това и се гордѣеше.

— Ще внимавашъ, кжде що намѣришъ посъбудени гяури, съ бой застави ги подаръци да носятъ... зеръ хазната ни се опраздни...

— Разбирамъ, зная си работата.

— Веднага да заmine пратеникъ до Сърбия, за да съобщи, че въ Търново има новъ царъ и че, за да живѣемъ въ миръ, да изпратятъ своя данъкъ. Отъ тебе искамъ да има спокойствие страната, да не чувамъ оплаквания, запушвай имъ на време устата... както знаешъ...

— Слушамъ, господарю, главата ми да падне, ако нѣкой успѣе да се оплаче.

И Азатинъ-бегъ нареди никого да не пускатъ въ двореца.

Всички по-висши служби се заеха отъ татари. Ордитъ подъ командата на Азатинъ-бегъ обикаляха околността и заграбваха подъ формата на данъкъ каквото имъ попадне. Който се възпротивише, главата му овисваше на колъ. Посъбуденитъ избиваха, като женитъ имъ продаваха на търговцитъ на роби.

Почти всѣки день минаваха пияни тълпи отъ татари съ набучени на тояги глави на българи бунтовници. Писна мало и голѣмо. На кого да се оплачатъ?

Светославъ не можеше повече да търпи да гледа, какъ тия дивашки орди унижаватъ и изтрѣбватъ българитъ. Повика една нощъ чича си Етлимиръ, Дамянъ и още двама вѣрни боляри. Обмислиха положението на страната. И накрая решиха да прогонятъ татаритъ. Планътъ бѣше съставенъ. Светославъ ще бжде скоро гостъ въ двореца. Когато пиршеството стигне своя край и поветото отъ стражата бжде пияна, ще даде услов-

ния знакъ, за да настѣпятъ отъ една страна четата на Елтимиръ, а отъ друга — доброволцитѣ, които ще събере Дамянъ. Останалото самъ ще извърши.

Дойде уречениятъ день. Татаритѣ празнуваха победата надъ българитѣ. Вино като вода се разливаше по улицитѣ. Пиянитѣ татари извличаха девойкитѣ откъщи, гавръха се съ тѣхъ и накрая ги намушваха на копията си. Въз егодуваха боляритѣ. Светославъ ги възпрѣ.

— Почакайте... Нека се стѣмни, ще ви дамъ знакъ. Гледайте всички да сж по мѣстата....

Светославъ се сбогува съ Ефросина. Той бѣше единъ отъ приближенитѣ на Чака и получи покана за вечерята въ двореца.

— Пази се, — посъветва го жена му, — Йоакимъ те мрази. Постоянно насѣсква татаритѣ противъ тебе.

— Знамъ — тоя пастиръ е съ две лица и азъ не мога да го търпя. Но сега не ми е до него... — и Светославъ прегърна жена си, цѣлуна я и съ мжка се раздѣли. После възседна коня си и замина.

Светославъ нарочно избиколи, за да се забави и види, дали хората на Елтимиръ и Дамянъ сж по мѣстата си. Размѣни само по две три думи и спокойно по Царевъ-друмъ се отправя за къмъ двореца. Личеше по израза на лицето му, че наистина отива на пиръ.

Когато пристигна, виночерпцитѣ потретваха съ чашитѣ. Той поздрави Чака и петима отъ

приближенитѣ му. Азатинъ-бегъ стоеше отстрана и наблюдаваше за реда на пиршеството.

— Защо закъсне, да не си боленъ? — го запита Чака. — Много бледенъ ми изглеждашъ, каточе си убилъ човѣкъ...

— Или пъкъ може би скоро ще убие! — додаде Йоакимъ съ злоба.

Светославъ трепна — като свѣтковица мина мисълта му: — Да не би да сж ги издали. Тогава загубено е всичко. И той изгледа изподъ вежди всички. По пиянскитѣ спокойни лица разбра, чене знаятъ нищо.

— Пошегувахъ се, — изсмѣ се Чака, — ела и пий съ насъ...

Виночерпцитѣ му поднесоха едно следъ друго печенъ гълъбъ, глава отъ риба и чаша вино. Следъ полунощъ Чака заповѣда да доведатъ и робини. Подъ звуковетѣ на музиката девойкитѣ танцуваха. Пиянството продължи до късно.

Светославъ излѣзе на двора подъ предлогъ да види коня си. И незабелязано отъ стражата запали приготвената още презъ деня стиска сѣно. И зачака. Колко мъчителни и дълги му се сториха тия минути, докато припламна и изгасна стиската сѣно.

— Защо се бавятъ? — помисли си въ тревога той. Дали не сж успѣли да преминатъ моста... Или пъкъ има измѣна, предателство?

И тихичко се промъкна между задрѣмалата стража до портата. Чу глъчъ отвѣнъ и удари

на саби. Пазачитѣ нададоха тревоженъ викъ. Светославъ извади мечъ си.

Въ това време влѣзоха хората на Дамяна. Борбата бѣше жестока. Татаритѣ угадиха издайничеството и се биеха отчаяно.

Четитѣ заобиколиха двореца. Следъ като избиха и тамъ стражата, нахлуха презъ северния входъ въ сградата. По пода се търкаляха мъртво пияни татари.

Стигнаха до стаята на Чака. Светославъ предвождаше бунтовниците.

Чака едва успѣ да се повдигне отъ трона и съ зачервенитѣ си пиянски очи позна княза:

— Ела де, на — пий... — и му поднесе чаша вино.

— Сега не ми е до вино, и — отблъсна ржката му.

— Тогава... жени, вземи която искашъ... Всичкитѣ сж твои и по-хубави отъ жена ти, избери си... А тия мръсни кучета, какво търсятъ? Маршъ бълхи, такива.

Но като видѣ, че никой отъ войниците не мърда, започна да отрезнява. Разбра истината, но вече бѣше късно. До като се опомни и — вжжетата се впиха здраво въ ржцетѣ му. Дивитѣ черни очи засвѣткаха злобно.

— Така ли се отплащашъ, княже, за гостоприемството, което ти оказахъ?

— Грѣшишъ... Азъ съмъ у дома си, — и заповѣда: — Заведете го въ тъмницата. Внима-

вайте, за живота му ще отговаряте съ главитѣ си.

До сутринята трая ловидбата на голѣмцитѣ и привърженицитѣ на Чака.

При изгрѣвъ слънце Светославъ се прибра у дома си. Умората личеше по лицето, по очитѣ му. Ефросина го очакваше бледа, разтреперана. Тя бѣше предизвестена за случилото се още презъ нощта и съ вълнение следѣше огньоветѣ.

Сега нѣма повече за какво да се безпскои. Нали той е при нея — здравъ и усмихнатъ?

— Не мигнахъ презъ цѣлата нощъ... за тебе мислѣхъ, соколе мой.

— Сега пжътъ е почистенъ. Отъ днесъ ти си българска царица.

После заспа дълбоко здравъ сънь.

Въ 1299 година Тодоръ Светославъ Тертеръ зае трона на славнитѣ Асеновци. Първата му грижа бѣше да усмири и пропжди окончателно татаритѣ отъ страната си. Животътъ на Чака все го безпокоеше: може би ще тръгнатъ нѣкой орди, за да освободятъ своя ханъ. И тогава ще го постигне участъта на Смилеца.

Той повика деспотъ Елтимиръ:

— Е, чичо. какво ще кажешъ за Чака?

— Нали е вече безвреденъ?

— Наистина, за сега е въ тъмница, но до като е живъ, все татаритѣ ще търсятъ удобния

случай да го освободятъ. И тежко на страната ни. Разбирашъ какво искамъ да ти кажа.

Още сжщата вечеръ Светославъ повика двама палачи евреи и имъ каза да убиятъ Чака. Следъ малко донесоха главата на татарина. Кръвта още течеше по нея.

— Увийте я въ мѣхъ и я изпратете въ Кримъ за радостъ на враговетъ му, съ които искамъ да живѣя въ миръ. И нека знаятъ, че страната ни е очистена отъ последния татаринъ, Тая глава ще имъ служи за примѣръ.

Съ дарове и подаръци двамата палачи напустнаха двореца.

Друга опасностъ за страната представяха каталанитѣ. Тѣ бѣха 6000 испанци, наети на служба отъ Византия срещу честитѣ нападения на турцитѣ. Тѣ се биеха храбро и винаги носѣха успѣхи на гърцитѣ. Но императорътъ, поради разклатенитѣ си финансии, не имъ заплащаше нищо. Дори намисли, за да се отърве отъ тѣхъ, съ заговоръ въ една нощъ да ги избиятъ.

Каталанитѣ предугадиха пѣкления му планъ, влѣзоха въ съюзъ съ довчерашнитѣ си врагове — турцитѣ и въ разстояние само на две години сдруженитѣ пиратски орди опустошаваха едно следъ друго Тракия, Македония и околнитѣ по-слаби владения. Следъ унищожаването на 15000 франки отъ Ливадия и Морей

въ Копанскитѣ блата, каталанитѣ основаха своя разбойническа република.

За да избѣгне удара, който готвѣха върху България, царъ Светославъ поведе преговори за съюзъ срещу гърцитѣ съ водача имъ Рокафорте, като сжщевременно му предложи и ржката на сестра си — вдовицата на Чака.

Византийцитѣ се видѣха застрашени отъ тоя съюзъ. И безъ това тѣ бѣха разслабени. За да изпреварятъ каталанитѣ, побързаха да сключатъ миръ съ Светослава, като му признаха всички земи дотогава завоювани отъ него. Въ замѣна българитѣ изпратиха голѣми количества храни въ Цариградъ и по този начинъ ги спасиха отъ гладъ.

Този день съветътъ на боляритѣ заседаваше. Обсждаха дѣлата на патриарха Йоакимъ. Дамянъ взе думата:

— Какъвъ патриархъ е и водачъ на църквата ни, когато непрекъснато се занимава съ интриги и сплетни?

— Докато оплете самъ главата си въ тѣхъ... — додаде деспотъ Елтимиръ.

Последенъ взе думата Светославъ:

— Разбирамъ подлата роля на тоя старецъ. Тежко на тоя народъ, който отъ вжтре се предава. Осждамъ го на смъртъ чрезъ хвърляне отъ скалата!

— На смъртъ! — се провикнаха боляритѣ и въ знакъ на вѣрностъ извадиха мечоветѣ си.

— Доволенъ съмъ, подкрепихте моето дѣло. Само въ единението страната ни ще крепне и преуспѣе. Вървете си съ здраве.

Боляритѣ се разотидоха. Светославъ остана самъ съ свойтѣ мрачни мисли,

На другия день присждата биде изпълнена. Чрезъ глашатаи разгласиха това и народътъ се събра на Царевъ-друмъ.

Светославъ и боляритѣ пристигнаха последни. Наредиха се въ кръгъ.

Светославъ дигна ржка — чаде знакъ да доведатъ стареца. Нѣколко войника съ копия го изтласкаха напредъ. Йоакимъ, съ вързани ржце отзадъ, се изправи — огледа страхливо наоколо. И като видя суровитѣ лица на боляритѣ, разбра, че нѣма милость. И обори глава, очитѣ му се насълзиха. Погледна къмъ небето — сякашъ искаше прошка отъ вѣчния баща.

Още веднажъ Светославъ подигна ржка и двама джелати съ всичка сила го блъснаха. Йоакимъ полетѣ надолу, удари се отъ камъкъ на камъкъ и плесна въ мътнитѣ води на Янтра.

— Единъ врагъ по-малко, — изрече Светославъ.

И народътъ се разотиде доволенъ, съ една вѣра въ новия царь.

Гърцитѣ и привърженицитѣ на Смилеца заедно съ неговата вдовица не стояха спокойни. Тѣ завиждаха на Светослава, който все повече и повече печелеше довѣрието на народа си.

И изпратиха изпърво Михаила, синъ на Константина-Асена и Мария съ гръцка войска.

Още въ първото сражение Михаилъ биде разбитъ, съ стотици паднаха убити, а останалата частъ отъ войската му отстъпи въ бѣгство. Но отъ това поражение въ Цариградъ не се отчаяха. Измислиха различни планове: да се ожени Смилецовата вдовица за сръбския кралъ Милутина и по този начинъ въ замѣна на помощта, която ще укаже Сърбия, ще му поднесе зестра българското царство, на което тя е по-право владѣтелка.

Въ 1309 г. изпратиха срещу Търново подпомогнатъ съ войска, оржие и пари, Смилецовия братъ, бившия севастократоръ Радославъ, на станенъ на служба въ Солунъ. Византия бързаше на всѣка цена, докато не е закрѣпнало царството на Светослава, да го сломи и да сложи на трона свое довѣрено лице.

И тръгнаха Радославовитѣ пълчища къмъ престолния градъ. Къмъ Сръдна-гора войскитѣ си дадоха първото сражение. Два дни продължава боя. На третия — рано сутриньта, Елтимиръ съ една частъ храбреци обходи Радославовата войска. Така голѣма частъ заедно съ знатни гърци и самиятъ Радославъ паднаха въ пленъ. За да не се повтори измѣнничеството, ослѣпиха Радослава.

Светославовата войска тръгна по петитѣ на разбититѣ византийци. И така българитѣ си отнеха земитѣ отъ Тунджа до морето, заедно съ

— До
Само въ
преуспѣ

Боляр
самъ съ

На д
Чрезъ г

се събра

Свето
Наредиха

Свето
доведат

го изтла

ржце о

наоколо

разбра,

му се н

кашъ и

Още
двама

Иоакимъ

на камъ

— Е
славъ.

И н
въра въ

Гърци
съ н
завижд
повече

подбалканскитѣ градове: Диамполъ, Несебъръ
Анхиалъ и Созополъ,

Плененитѣ знатни гърци Светославъ върна
на императора, като въ замѣна поиска да освободятъ отъ заточение баща му Георги Тертеръ.
Свевославъ му подари единъ градъ, за да прекара старинитѣ си спокойно.

Последнитѣ години отъ царуването на Светослава минаха въ миръ и спокойствие, както вътрѣ съ страната, така и съ всички съседи.

Добрата Ефросина почина въ 1318 год. Две години ходи въ скръбъ по нея Светославъ.

И въ 1320 г., за да се сближи съ Византия, той се ожени за Теодора, внучка на Андроникъ II. Заедно съ жената получи и скъпи подаръци отъ Цариградъ.

Вече силитѣ го напускаха. Дѣсницата му отслабна. И въ края на на 1322 г. почина. Остави за свой замѣстникъ сина си Георги Тертеръ II.

БИБЛИОТЕКА „ВЕЛИКИ БЪЛГАРИ“ животописни разкази

Редактори:

НИКОЛА НИКИТОВЪ и ТЕОДОСИЙ АНАСТАСОВЪ
излязли сж 52 книжки, илюстрирани съ цвѣтни корици по 1 стр. всѣка книжка. Въ тѣхъ сж разказани живота и делото на по-първитѣ ни културни и обществени дейци.

Отдѣлна книжка 3 лева.

Библиотека „Художествено историческо четиво“

сѣта изъ материала по история въ първоначалнитѣ училища и прогимназиитѣ

Редактори:

НИК. СТАНЕВЪ, ТЕОД. АНАСТАСОВЪ и НИК. НИКИТОВЪ
излязли сж 8 книжки, илюстрирани съ цвѣтни корици.

Отдѣлна книжка 2 лева

Всѣко училище и всѣко учреждение трѣбва да иматъ възи три библиотеки. Всѣко дете, всѣки българинъ трѣбва да прочетатъ живописнитѣ разкази за нашитѣ велики българи и царе.

КАРТА на ПЪРВОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО

Цена 20 лева

КАРТА на ВТОРОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО

Цена 20 лева

отъ Василь Миковъ и Борисъ Христовъ

Форматъ 70:80 см, Машабъ 1:1,300,000

Картитѣ сж многоцвѣтни. Тѣ сж необходими при изучаването на Българската история, както и при четенето на книжките отъ библиотека „Български царе“

Всички библиотеки и картитѣ сж одобрени и препоръжчани отъ Министерството на народ. просвѣщение

Доставятъ се отъ

Издателство „НОВО УЧИЛИЩЕ“ — София